

РОСІЯ: ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ЇХ УЧАСТІ У ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

ДОСЛІДЖЕННЯ
АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

AMNESTY
INTERNATIONAL

ЗМІСТ

ВСТУП	3
МЕТОДОЛОГІЯ	4
1. МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО ВЕРБУВАННЯ: ЗА МЕЖАМИ РОСІЇ	6
2. МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО ВЕРБУВАННЯ: У РОСІЇ	8
3. ЕКСПЛУАТАЦІЯ ШЛЯХОМ ОБМАНУ	11
3.1 ХАРАКТЕР ОБОВ'ЯЗКІВ	11
3.2 ПРИХОВУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	12
3.3 ОБІЦЯНКА ОТРИМАННЯ РОСІЙСЬКОГО ПАСПОРТА	12
4. СТАВЛЕННЯ ДО ЗАВЕРБОВАНИХ ОСІБ ТА УМОВИ ЇХ УТРИМАННЯ	13
4.1 ВІДСУТНІСТЬ ПІДГОТОВКИ	13
4.2 ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ТА ФІЗИЧНИЙ КОНТРОЛЬ, ЗОКРЕМА ВИЛУЧЕННЯ ПАСПОРТІВ	13
5. ЗАСТОСОВНІ НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	15
ВИСНОВОК	19
РЕКОМЕНДАЦІЇ	20

Фото на обкладинці: мобільний пункт набору на військову службу в Москві, липень 2023 року.
© НАТАЛІЯ КОЛЕСНИКОВА/AFP

Росія завербувала тисячі іноземних громадян із країн із низьким рівнем доходу, а також мігрантів і біженців, які вже проживали в Росії, для участі у війні проти України. Вербування часто здійснювалося із застосуванням обманих, примусових та експлуаторських методів. Багатьох завербованих заманювали неправдивими обіцянками працевлаштування на цивільних посадах, високої заробітної плати, легального статусу або російського громадянства, після чого вони невдовзі опинялися на передовій в Україні. Свідчення військовополонених та інших осіб містять відомості про підписання контрактів без інформованої згоди, вилучення паспортів, обмеження свободи пересування, неналежну підготовку та погрози на адресу тих, хто намагався залишити військову службу. Описані методи можуть свідчити про торгівлю людьми. Їх необхідно негайно припинити, а винних осіб притягнути до відповідальності.

ВСТУП

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну характеризується масштабним заподіянням шкоди цивільному населенню, руйнуванням інфраструктури та серйозними порушеннями міжнародного права у сфері прав людини й міжнародного гуманітарного права, що були докладно задокументовані Amnesty International та іншими організаціями. Однак жорстокі наслідки цієї війни поширилися значно далі, за межі території України, торкнувшись соціально незахищених спільнот та вразливих осіб у різних країнах світу.

Широко повідомлялося про те, що Росія дедалі активніше залучає іноземних громадян, особливо з країн Глобального Півдня з низьким рівнем доходу, як комбатантів для підтримки своїх воєнних дій в Україні.¹ Дослідження Amnesty International з цього питання свідчить, що таке залучення здійснюється із застосуванням методів, які часто мають обманний або примусовий характер і незмінно є експлуаторськими. Ці методи ґрунтуються на вже сформованих шляхах міграції та жорсткому поводженні з мігрантами в Росії² і з лютого 2022 року перетворилися на систему, внаслідок функціонування якої в багатьох випадках людей залучають до активної участі в бойових діях за умов, що самі по собі викликають серйозне занепокоєння з погляду дотримання прав людини. Рівень експлуатації та примусу, про який Amnesty International стало відомо під час проведення поточного дослідження, дає підстави для висновку, що зафіксовані методи, пов'язані з вербуванням іноземних громадян для участі в бойових діях у складі російських сил, у багатьох випадках становлять злочин торгівлі людьми.

Ці практики необхідно негайно припинити. Усі особи, які безпосередньо брали участь у таких діях або були причетні до цих зловживань, — приватні вербувальники чи посередники, державні посадові особи або військові командири — мають бути повною мірою притягнуті до відповідальності, а всім особам або їхнім сім'ям, які внаслідок цього зазнали порушень прав людини, має бути забезпечено повне та ефективне відшкодування завданої шкоди. У випадках, коли було вчинено злочин торгівлі людьми, слід враховувати статус таких осіб як потерпілих, зокрема й тих, кого Україна утримує як військовополонених.

¹ Truth Hounds, Міжнародна федерація за права людини, «Комбатанти, найманці чи жертви торгівлі людьми? Експлуатація Росією іноземних бійців у війні проти України», 29 квітня 2026 року, https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2026/04/20260424_fidh_rapport-ukraine_en_web.pdf; Fortify Rights, Truth Hounds, «Мене обманом втягнули у війну», 3 березня 2026 року, <https://www.fortifyrights.org/downloads/1%20Was%20Tricked%20into%20the%20War%20-%20Fortify%20Rights%20and%20Truth%20Hounds%20Report.pdf>

² Human Rights Watch, «Життя у страху та приниженні: посилення ксенофобських переслідувань і насильства щодо мігрантів із Центральної Азії в Росії», 17 березня 2025 року; Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН), «Росія має вжити заходів для припинення багаторічної торгівлі людьми з метою трудової експлуатації жінок-мігранток: експерти ООН», 28 липня 2025 року

МЕТОДОЛОГІЯ

Поштовхом до дослідження цієї теми стали розмови з військовополоненими, яких утримує Україна, під час яких майже всі громадяни третіх країн скаржилися на зловживання під час вербування, внаслідок яких вони опинилися у складі російських збройних сил та на передовій. Організація Amnesty International продовжила дослідження цієї теми, зокрема шляхом збору інформації та доказів з інших джерел, описаних нижче; крім того, з жовтня 2024 року представники організації, отримавши необхідний дозвіл української влади, неодноразово відвідували табори для тримання військовополонених в Україні. Організація Amnesty International також звернулася з аналогічним запитом до російської влади, однак відповіді на нього не отримала.

Тим часом у травні 2025 року російська влада визнала Amnesty International «небажаною організацією», тим самим офіційно заборонивши її існування в Росії, криміналізувавши діяльність на території країни та позбавивши можливості відкрито збирати або отримувати інформацію з Росії. Через це Amnesty International наразі не має можливості вільно проводити аналогічні дослідження щодо української сторони, а також збирати й перевіряти аналогічні твердження про порушення з її боку, зокрема підтверджувати розповіді осіб, які заявляють про зловживання, і відомості про яких спочатку були оприлюднені в підконтрольних російській владі засобах масової інформації, а згодом відтворені в інших джерелах.³

До Amnesty International зверталися безпосередньо постраждалі особи, члени їхніх сімей та інші представники, зокрема адвокати, правозахисники й журналісти, надаючи інформацію та звертаючись із запитом щодо окремих випадків, коли осіб примусово завербували або призвали до російських сил, чи які перебувають під такою загрозою. Окрім військовополонених, захоплених українськими силами, до них належать особи, які наразі служать у складі російських військ на передовій або, як вважається, перебувають на передовій в Україні, а також громадяни третіх країн у Росії, вразливі до таких методів вербування. Здебільшого, згідно зі свідченнями, зібраними Amnesty International, це особи, які опинилися на передовій в Україні внаслідок застосування примусових, обманних та експлуататорських методів вербування. Там, де це було можливо, ці обставини відображено в дослідженні, однак дані були знеособлені (у деяких випадках шляхом зміни імен), щоб не завдати шкоди особам, які перебувають у вразливому становищі.

Згідно з офіційними даними, наданими українським медіа українським Координаційним штабом⁴ (міжвідомчим органом, відповідальним за координацію всіх питань, пов'язаних із військовополоненими обох сторін), станом на квітень 2026 року було встановлено щонайменше 28 391 іноземного громадянина зі 136 країн, які брали участь у бойових діях у складі Збройних сил Російської Федерації, не враховуючи регулярні північнокорейські війська, які приєдналися до російських військ на передовій наприкінці 2024 року. Організація Amnesty International не може незалежно підтвердити ці цифри та масштаби цього явища.

У межах поточного дослідження впродовж 2024–2026 років представники Amnesty International загалом шість разів відвідали два табори для тримання військовополонених на заході України. Під час цих відвідувань вони провели інтерв'ю з десятками військовополонених, серед яких було 15 захоплених у полон громадян третіх країн — Бразилії, Колумбії, Куби, Єгипту, Сьєрра-Леоне, Шрі-Ланки, Сомалі та Південної Африки. Серед опитаних військовополонених — громадян третіх країн — лише троє заявили, що свідомо підписали військовий контракт і розуміли, що їх

³ Наприклад, інтерв'ю з Вільямом Гальєго Ороско, якого називають «колумбійським найманцем, завербованим Україною», і яке, очевидно, спочатку було опубліковане російською підконтрольною державі медіамережею RT, згодом неодноразово цитувалося в матеріалах RT та ЗМІ Південної Америки, зокрема: RT en Español, [«За допомогою брехні: колумбійський найманець розповідає, як Україна вербує іноземців для участі у війні»](https://actualidad.rt.com/actualidad/608048-mentiras-mercenario-colombiano-ucrania), 2 червня 2026 року, <https://actualidad.rt.com/actualidad/608048-mentiras-mercenario-colombiano-ucrania>; Джиммі Номескі Рівера, «Колумбійський найманець, захоплений Росією, зміг зв'язатися зі своєю сім'єю: "Я вже засвоїв урок"», Infobae, 3 червня 2026 року, <https://www.infobae.com/colombia/2026/06/03/mercenario-colombiano-capturado-por-rusia-logro-comunicarse-con-su-familia-ya-aprendi-la-leccion/>, а також в інших міжнародних ЗМІ

⁴ Інтерфакс-Україна, Україні відомо про 28391 іноземця із 136 країн світу в армії РФ — Координаційний штаб, 29 квітня 2026 року, <https://interfax.com.ua/news/general/1163391.html>

направлять до зони бойових дій. Ще семеро стверджували, що їм обіцяли цивільну роботу, а ще шестеро повідомили подробиці свого вербування, які свідчать про його недобровільний характер (докладніше див. нижче).

Дослідницькі групи Amnesty International, які працюють щодо України та Росії, також отримували, запитували й систематизували інформацію про російські практики вербування, окремі випадки та відповідні обставини від інших національних груп Amnesty International за межами Східної Європи та Центральної Азії, а також від національних секцій Amnesty International. Вони також зверталися до національних органів влади низки країн із проханням надати додаткову інформацію. Висновки цього дослідження додатково підтверджуються інформацією з відкритих джерел та інтерв'ю з представниками українських та інших національних органів влади, а також з іншими ключовими інформантами. Наприклад, представники уряду однієї з африканських країн, з яким було встановлено контакт, підтвердили своє «глибоке занепокоєння хижацькими практиками вербування, які застосовують певні кадрові агентства щодо [громадян цієї країни] [...] і які передбачають неправдиві обіцянки законного працевлаштування [в Росії] та експлуатацію економічної вразливості» і містять «елементи обману». Цей самий уряд займався справами кількох осіб, яких «заманили до зони конфлікту», і в низці випадків забезпечив їхнє безпечне повернення, однак наголосив на необхідності дотримання конфіденційності в цьому питанні.⁵

Ще один приклад: група адвокатів із Перу повідомила Amnesty International, що наразі вони надають допомогу 200 сім'ям, чії близькі вирушили до Росії після неправдивих обіцянок цивільного працевлаштування, і, за їхніми оцінками, у Перу є щонайменше ще 300 таких випадків. Вони також повідомили, що посольство Перу в Москві забезпечило повернення додому щонайменше 10 колишніх завербованих осіб.⁶ Такі твердження підтверджуються численними публікаціями у ЗМІ та дослідженнями інших правозахисних організацій.⁷

З огляду на делікатний характер цієї теми багато розмов із ключовими інформантами Amnesty International проводила на умовах конфіденційності.

На момент підготовки цього матеріалу ані Міжнародний секретаріат Amnesty International, ані Amnesty International Україна (м. Київ) не отримували індивідуальних повідомлень від громадян третіх країн, які проходять службу у Збройних Силах України, їхніх представників або членів їхніх сімей із заявами про порушення, що становлять злочин торгівлі людьми. Організація Amnesty International звернулася до громадян третіх країн, які на момент підготовки цього матеріалу проходили службу у Збройних Силах України, і деякі з них повідомили про проблеми, що викликають занепокоєння. Серед них — неодноразові твердження про адміністративні порушення та ймовірні корупційні практики, що впливають на їхні права, пільги та умови проходження служби, а також твердження щонайменше в одному випадку про практики, які можуть становити дискримінацію за ознакою етнічного походження, раси або країни походження, а також жорстоке, нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання громадян третіх країн з боку їхнього начальника в конкретному військовому підрозділі, який також є громадянином третьої країни. Хоча ці твердження не свідчили про поширеність такої практики і жодне з них не містило відомостей про порушення, співставні з торгівлею людьми або іншими кричущими порушеннями прав людини, задокументованими в цій публікації, організація Amnesty International продовжує досліджувати останнє із зазначених питань і звернулася до української влади за коментарями. У відповіді щодо результатів цього дослідження Міністерство закордонних справ України

⁵ Відповідь відповідного уряду в листуванні з Amnesty International, лист від 15 травня 2026 року

⁶ Онлайн-інтерв'ю з Amnesty International, 24 червня 2026 року

Див. також La República, «Адвокат повідомив, що вісім перуанців, імовірно, загинули в зоні бойових дій у Росії: «Їм обіцяли цивільну роботу»», 29 квітня 2026 року, https://larepublica.pe/sociedad/2026/04/29/abogado-revela-que-ocho-peruanos-habrian-fallecido-en-zona-de-guerra-en-rusia-les-prometieron-trabajos-civiles-675729%23google_vignette

⁷ Truth Hounds, Міжнародна федерація за права людини, «Комбатанти, найманці чи жертви торгівлі людьми? Експлуатація Росією іноземних бійців у війні проти України», 29 квітня 2026 року, https://truth-hounds.org/wp-content/uploads/2026/04/20260424_fidh_rapport-ukraine_en_web.pdf; Fortify Rights, Truth Hounds, «Мене обманом втягнули у війну», 3 березня 2026 року, <https://www.fortifyrights.org/downloads/!%20Was%20Tricked%20into%20the%20War%20-%20Fortify%20Rights%20and%20Truth%20Hounds%20Report.pdf>

повідомило, що йому відомо про аналогічні твердження, що вони розслідуються, а також вживаються заходи для усунення їхніх першопричин.

1. МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО ВЕРБУВАННЯ: ЗА МЕЖАМИ РОСІЇ

Задokumentовані Amnesty International випадки свідчать про два основні шляхи, через які іноземних громадян шляхом примусу та обману залучають до участі в бойових діях.

Перший передбачає вербування іноземних громадян за межами Росії, у країнах їхнього походження. За свідченнями осіб, чиї випадки задokumentувала організація, цей шлях передбачає відвертий обман і надання неправдивої інформації. Багато хто зрештою вирушає до Росії, повіривши неправдивим обіцянкам, а після прибуття їх шахрайським шляхом залучають до військових сил. Організація Amnesty International провела інтерв'ю з особами з Бразилії, Колумбії, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Південної Африки та Шрі-Ланки, яких завербували за межами Росії і які розповіли, що їм неправдиво обіцяли цивільну роботу у сфері охорони, логістики, будівництва, інформаційних технологій та інших галузях, часто запевняючи у високій заробітній платі та прискореному отриманні російського громадянства.

«Налін»⁸, військовополонений зі Шрі-Ланки, з яким Amnesty International провела інтерв'ю в таборі для військовополонених в Україні в березні 2026 року, розповів, що «друг» у Шрі-Ланці познайомив його з «агентом [із працевлаштування], який був громадянином Шрі-Ланки». За словами Наліна, йому обіцяли цивільну роботу охоронця. Агент організував його поїздку до Росії. Налін розповів, що разом із ним до Москви прибули ще 58 громадян Шрі-Ланки. В аеропорту їх зустріли та відвезли до іншого місця. Дорога була не надто довгою, тому він припустив, що вони все ще перебувають у межах Московського регіону. Там йому надали документ російською мовою, не запропонувавши перекладу, і квапили, щоб він одразу ж його підписав. Ніхто з тих, хто зустрічав його в аеропорту або супроводжував під час переїзду, не розмовляв англійською, не кажучи вже про його рідну сингальську мову. Він стверджував, що був розгублений і зовсім не розумів, що відбувається. Очевидно, серед документів, які підписали він та інші громадяни Шрі-Ланки, що щойно прибули, був військовий контракт, на підставі якого його невдовзі направили на передову після доволі поверхової підготовки (яка також проводилася російською мовою).

Ще два свідчення, отримані Amnesty International під час відвідування табору для військовополонених у березні 2026 року, містять дуже схожі розповіді. «Лакху» та «Саман», двоє громадян Шрі-Ланки, розповіли, що прибули до Росії після того, як їм пообіцяли високооплачувану цивільну роботу, однак їх обманом змусили підписати документи, які, як з'ясувалося, були військовими контрактами зі Збройними силами Російської Федерації, після чого їх відправили на передову. За словами Лакху та Самана, жоден із них не отримав грошей.

Оскільки документи були складені мовою, якої вони не розуміли, незрозуміло, що саме, окрім військового контракту, містилося серед цих документів. Згідно з публікацією The Insider, що ґрунтується на журналістських розслідуваннях, були випадки, коли завербованих на військову службу іноземців примушували в присутності нотаріуса підписувати довіреності, які надавали іншим особам право отримувати доступ до їхніх банківських рахунків та здійснювати перекази з них. За даними журналістів, унаслідок цього завербовані особи не отримували жодних виплат.⁹ Організація Amnesty International отримала аналогічні повідомлення від групи адвокатів із Перу. За їхніми словами, були випадки, коли особи підписували документи, якими третім особам

⁸ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 26 березня 2026 року

⁹ The Insider, «**“Скористалися нашим незнанням російської”: як двоє тітокерів заробили мільйони, викрадаючи гроші у завербованих ними бразильців**», 12 червня 2026 року

надавалися повноваження за довіреністю, зокрема генеральною, строком на п'ять і десять років, а в деяких випадках — безстроково.¹⁰

Хоча за межами Росії місцеві агенти, вочевидь, відігравали ключову роль у пошуку потенційних осіб для вербування до російських військових сил, у деяких випадках таких осіб вербували через інтернет, зокрема за допомогою оманливих оголошень про роботу, вербувальниками, місцезнаходження яких приховувалося або залишалося невідомим; при цьому навіть країну, де пропонувалося потенційне працевлаштування, навмисно вказували неправдиво або приховували.

Організація Amnesty International поспілкувалася з дружиною «Джозефа», водія вантажівки з Південної Африки, який наприкінці 2025 року подав через інтернет заявку на роботу водієм у Польщі. Його кандидатуру схвалили, і агентка, яка представилася Анжеліною, почала спілкуватися з ним у WhatsApp щодо деталей майбутнього працевлаштування та організації поїздки. Дружина розповіла Amnesty International, що їх здивувало те, що, хоча робота нібито мала бути в Польщі, поїздку організували до Москви, Росія. Агентка пояснила, що в Москві він забере вантажівку й поїде на ній до Польщі, зазначивши, що Польща та Росія є сусідніми країнами. Агентка надала докладні інструкції щодо проходження прикордонного контролю в аеропорту і навіть уточнила, до якого виходу слід пройти, оскільки «там буде людина, яка Вам допоможе». Джозефу також повідомили, що разом із ним подорожуватиме ще один громадянин Південної Африки. З цим чоловіком він зустрівся в аеропорту. Після того як у грудні 2025 року вони сіли на літак до Москви, агентка припинила будь-яке спілкування з обома. «Після прибуття до Москви в нього все забрали. Бувало, що я не розмовляла з ним по два місяці. Йому сказали, що до Польщі він не поїде і що тепер він стає солдатом». За словами дружини Джозефа, до поїздки в Росію він не мав жодного військового досвіду, а там майже не проходив підготовки. «Йому обіцяли, що в армії він отримуватиме гроші, але він узагалі не отримав жодних грошей».

Переважна більшість громадян третіх країн, опитаних у межах цього дослідження серед тих, кого завербували до російських сил у країнах їхнього походження, стверджували, що їм брехали або навмисно вводили їх в оману. В усіх цих випадках, як у межах цього механізму вербування, так і іншого, описаного нижче, ключовим чинником була економічна вразливість. Багато опитаних розповідали, що до поїздки в Росію мали незначний дохід або взагалі його не мали, перебували в економічно вразливому становищі в Росії та мали обмежені економічні перспективи у країнах свого походження.

«Ахмед»¹¹ із Сомалі під час інтерв'ю з Amnesty International у таборі для військовополонених в Україні в березні 2025 року розповів, що в Сомалі в нього не було «ані роботи, ані доходу, ані майбутнього» і що йому «потрібно було виїхати за будь-яку ціну, і він поїхав би куди завгодно». Він планував отримати російське громадянство та залишитися в Росії. Він вступив до Збройних сил Російської Федерації, хоча не мав жодного військового досвіду й майже не уявляв реальної ситуації на передовій. За його словами, після вступу він «майже не отримав належної підготовки», а в певний момент «опинився поблизу передової, навіть не маючи зброї». Ахмед не може спілкуватися зі своїми батьками, оскільки в таборі для військовополонених телефонні та відеодзвінки заборонені й він може лише надсилати листи, однак його батьки не вміють читати й писати, тому не знають, чи живий їхній син.

Інформація, надана Amnesty International різними ключовими інформантами, підтверджує твердження про застосування обману на початковому етапі вербування. Наприклад, перуанські адвокати, з якими представники організації провели інтерв'ю, повідомили, що починаючи з 2025 року вербувальники дедалі частіше застосовують оманливі методи. Вербувальники, які зазвичай працюють через агентства, що базуються в Колумбії, та орієнтуються на громадян Перу, отримували приблизно 2 000 доларів США за кожного нового завербованого. За інформацією адвокатів, завербованим упродовж кількох днів надавали авіаквитки до Росії. Після прибуття завербовані громадяни Перу підписували військові контракти та довіреності строком від п'яти до

¹⁰ Онлайн-інтерв'ю з Amnesty International, 24 червня 2026 року

¹¹ Онлайн-інтерв'ю з Amnesty International, 30 липня 2026 року

15 років або без зазначення кінцевої дати їх дії. В одному випадку двом чоловікам з однієї сім'ї — батькові та синові — пообіцяли цивільну роботу в Росії. Батько вирушив першим і невдовзі зв'язався із сином, попередивши його про обман і закликаючи не їхати. На той час син уже прибув до Росії, однак отримав повідомлення від батька й одразу звернувся по допомогу до посольства Перу в Москві, яке надало йому прихисток. Вербувальники приходили до посольства, наполягаючи на зустрічі з ним. Після цього його перевезли до іншого місця проживання, адресу якого не розголошували; згодом вербувальники знайшли його й там, однак він відмовився з ними співпрацювати, а пізніше зміг повернутися до Перу.

У багатьох випадках, про які повідомлялося Amnesty International, обіцянки високої заробітної плати та одноразових виплат за підписання контракту не виконувалися. Хоча деякі особи отримали певні виплати до потрапляння в полон, багато хто повідомляв, що взагалі нічого не отримав. Незалежно від того, чи вводили завербованих в оману щодо характеру їхньої роботи в Росії, їм часто шляхом обману обіцяли швидке збагачення.

2. МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОГО ВЕРБУВАННЯ: У РОСІЇ

Другий механізм вербування іноземних громадян до російських сил спрямований на мігрантів і біженців, які вже перебувають у Росії та часто опиняються у вразливому становищі через нестабільність свого міграційного статусу й економічного становища. Кілька осіб, чиї випадки дослідила Amnesty International, розповіли про труднощі, пов'язані з їхнім міграційним статусом у Росії (зазвичай, із закінченням строку дії дозволу на проживання), нестабільним фінансовим становищем або переслідуваннями з боку правоохоронних органів. За словами цих осіб, до них зверталися російські співрозмовники чи посередники, яких вони часто невизначено називали «знайомими», або ж працівники міграційних органів безпосередньо повідомляли їм про таку можливість і пропонували, на перший погляд, простий та ефективний вихід — підписати військовий контракт або наразитися на санкції, зокрема затримання та депортацію. На той момент вони вже вклали значні кошти та інші ресурси в перспективу заробляти в Росії більше, ніж у країні свого походження, і ще не встигли компенсувати понесені витрати. Витрати на оформлення візи та поїздки до Росії, оплата послуг агентів із працевлаштування та інших посередників, інші пов'язані витрати, а також загроза значного штрафу за перевищення дозволеного строку перебування за російською візою з подальшою депортацією робили їх особливо вразливими до зловживань під час вербування. У таких випадках фінансова та правова вразливість у поєднанні із застосовуваними методами примусу й обману ставить під сумнів позірно «добровільний» характер їхньої згоди на підписання військового контракту.

«Нуван»¹² зі Шрі-Ланки, з яким Amnesty International провела інтерв'ю в таборі для військовополонених в Україні в березні 2026 року, прибув до Росії у 2024 році за робочою візою. За його словами, він працював на кухні в мережі ресторанів швидкого харчування Burger King. Через шість місяців після закінчення строку дії візи він не мав коштів, щоб повернутися додому для її поновлення, тому залишився в Росії з нерегульованим міграційним статусом, доки його не зупинила поліція, яка після перевірки документів оштрафувала його за порушення правил перебування в Росії. Невдовзі до нього звернувся «друг з Індії», який розповів про можливість підписати контракт про вступ до російської армії. Нуван розповів, що йому пообіцяли значну одноразову виплату як бонус за підписання контракту та значну щомісячну заробітну плату, а також дозвіл на проживання і можливість отримати російське громадянство за прискореною процедурою. Після двох тижнів військової підготовки в центрі під назвою «Авангард»¹³ його відправили на передову на сході України, де менш ніж за місяць він потрапив у полон до

¹² Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 26 березня 2026 року

¹³ Імовірно, йдеться про «Навчально-методичний центр "Авангард"» — спільну ініціативу органів влади міста Москви та Московської області й Міністерства оборони Російської Федерації, який, як заявляється, має забезпечувати військову та «патріотичну» підготовку десятків тисяч новобранців щороку. Деякі відомості наведено на офіційному вебсайті Центру: <https://avangard.center>

українських сил. На момент інтерв'ю він перебував у таборі вже понад рік. Не отримавши жодних подальших виплат чи будь-якої допомоги від уряду Шрі-Ланки, він розповів Amnesty International, що не може «просто повернутися додому», оскільки йому потрібні гроші для утримання сім'ї та повернення додому.

Його історія не є поодиноким. «Дінеш»¹⁴, громадянин Шрі-Ланки, який також перебуває в полоні в тому самому таборі, що й Нуван, розповів Amnesty International, що невдовзі після закінчення строку дії його робочої візи до нього також «звернувся друг» і пообіцяв, що візу буде поновлено, а якщо він підпише контракт із російською армією, то отримає російський паспорт. Після двох тижнів підготовки в центрі «Авангард» Дінеша відправили на передову. Він отримав бонус за підписання контракту в розмірі 135 000 рублів (від 1 500 до 2 000 доларів США залежно від обмінного курсу на той час), а також протягом двох місяців отримував заробітну плату в розмірі 250 000 рублів (від 2 950 до 2 965 доларів США залежно від обмінного курсу на той час), після чого потрапив у полон.

«Рубен»¹⁵, громадянин Куби, під час інтерв'ю з Amnesty International у червні 2026 року в тому самому таборі для військовополонених в Україні розповів, що прибув до Москви разом із дружиною у 2021 році. Він пояснив, що громадянам Куби не потрібна віза для поїздки до Росії і що серед кубинців дуже поширена практика їздити до Росії на заробітки. Його дружина влаштувалася на роботу в готель, а він знайшов роботу в будівництві. Приблизно через рік перебування в Росії Рубена заарештували за зберігання наркотиків і засудили до шести років позбавлення волі. Після відбуття покарання його мали депортувати на Кубу. У 2025 році йому та іншим ув'язненим іноземцям запропонували замість відбування решти строку покарання підписати військові контракти з перспективою залишитися жити в Росії. Їм пообіцяли російський паспорт, бонус за підписання контракту в розмірі 800 000 рублів (приблизно 10 000 доларів США) та щомісячну заробітну плату в розмірі 400 000 рублів (приблизно 5 000 доларів США). «Я підписав контракт, тому що не хотів, щоб мене депортували назад на Кубу. Нас було четверо кубинців, які погодилися підписати контракт». Рубен також розповів, що раніше можливість вступити до військових сил в обмін на помилування пропонували лише ув'язненим росіянам. Розповідаючи про перспективу повернення на Кубу, він виглядав дуже пригніченим і зазначив, що «піти на війну» здавалося йому кращим варіантом. Він сподівався після проходження служби отримати російське громадянство, а також допомогти дружині отримати громадянство, після чого перевезти до Росії своїх дітей (наразі їхні діти перебувають на Кубі з його матір'ю).

Через два тижні після підписання «великої кількості документів російською мовою» Рубену та іншим видали військові квитки й військові жетони та відвезли на «полігон» (російське слово, що означає «військовий навчальний майданчик»). Там перебували й інші колишні ув'язнені різних національностей. Рубен окремо згадав громадян Узбекистану та Азербайджану.

Рубена відправили на передову наприкінці 2025 року. До потрапляння в полон у січні 2026 року він двічі був поранений і перебував у лікарні. Рубен розповів, що до потрапляння в полон отримував заробітну плату і що хотів би повернутися до цивільного життя зі своєю дружиною в Росії.

Двоє громадян Єгипту, опитаних у таборі для військовополонених¹⁶, навчалися в Росії, коли їх затримали за незначні правопорушення, пов'язані з наркотиками. Їм погрожували тривалим строком позбавлення волі, а як альтернативу запропонували службу у Збройних силах Російської Федерації. Вони заявили, що цю пропозицію їм передав «посадовець», який мав доступ до осіб, що перебували під вартою в поліції. Один із цих громадян Єгипту зазначив, що не усвідомлював, що означатиме вступ до Збройних сил, однак «швидко усвідомив [зіткнувшись із] реальністю — справжньою війною, серйозним ризиком».

¹⁴ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 26 березня 2026 року

¹⁵ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 25 липня 2026 року

¹⁶ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 25 липня 2026 року

Використання неврегульованого статусу іноземних громадян, які перевищили дозволений строк перебування за робочими візами, а також уразливого становища осіб, які вчинили правопорушення в Росії, з метою їх вербування на військову службу, як у наведених вище прикладах, — не єдині ситуації вразливості іноземних громадян, якими користуються вербувальники, щоб залучити їх до російських військових сил. Біженці так само наражаються на хижацькі практики вербування.

«Даніель», громадянин однієї з країн Центральної Африки, втік від переслідувань у своїй країні та у 2023 році отримав тимчасовий захист у Росії, який у 2024 році було продовжено на один рік. Однак у подальшому продовженні йому відмовили, що, за його твердженням, стало наслідком його відмови підписати контракт зі Збройними силами Російської Федерації. Він оскаржив це рішення, однак безуспішно, і наприкінці судового засідання з розгляду апеляції його заарештували за порушення російського законодавства, що регулює перебування іноземних громадян. На момент підготовки цього матеріалу його остання апеляція все ще перебувала на розгляді. У повідомленні Amnesty International, надісланому після понад місяця перебування під вартою, він зазначив, що на нього та інших біженців, особливо африканців, чинили тиск, спонукаючи їх до військової служби як умови «легалізації» подальшого перебування в Росії. Він вважав, що через відмову його утримуватимуть під вартою та, можливо, депортують. Через місяць у повідомленні Amnesty International він написав, що того дня центр утримання відвідали військовослужбовці, які запитували його та інших утримуваних осіб, чи готові вони підписати військові контракти. За його словами, на той момент, після 70 днів перебування під вартою, він не мав жодної інформації про перебіг розгляду своєї останньої апеляції та не розумів, яким є його міграційний статус і які права він має в Росії.

Організація Amnesty International звернулася до фахівця з правових питань, який надає допомогу біженцям і мігрантам в одному з регіонів Росії та обізнаний із конкретними обставинами, що стосуються цього біженця. Фахівець підтвердив, що іноземним громадянам за таких обставин пропонують можливість отримати російське громадянство за прискореною процедурою за умови вступу до Збройних сил Російської Федерації, однак наполягав на тому, що жодного примусу при цьому не застосовують.

Водночас важливо, що, за словами фахівця з правових питань, у його практиці всім мігрантам і біженцям у міграційному підрозділі пропонують підписати письмове підтвердження (рос. расписка) про те, що їх поінформовано про можливість урегулювати свій статус перебування та отримати російське громадянство шляхом підписання військового контракту.

Хоча такий документ сам по собі не має юридично обов'язкової сили та не видається військовими органами (потенційною стороною контракту), ця процедура відбувається між мігрантами або біженцями та органом, працівники якого носять формений одяг (підрозділом Міністерства внутрішніх справ) і який уповноважений їх затримувати, поміщати до так званого центру тимчасового утримання іноземних громадян (фактично центру тимчасового утримання мігрантів, де їх можуть утримувати до 90 днів або значно довше за умови відповідного судового рішення)¹⁷ та депортувати з Росії. Саме підписання такого документа в присутності посадових осіб Міністерства внутрішніх справ є процедурою, що чинить психологічний тиск, і відбувається в умовах, коли єдиною безпосередньою альтернативою підписанню військового контракту, як видається, є затримання та/або примусове видворення з Росії. Для біженців, зокрема, примусове видворення створює реальний ризик серйозних порушень прав людини після повернення до

¹⁷ У Росії діє багато таких центрів, і хоча умови утримання в них, вочевидь, різняться, у деяких випадках вони подібні до тюремних умов і, згідно з достовірними повідомленнями, можуть становити нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання. Див., наприклад: «Новая газета Европа», «Умови утримання гірші, ніж у в'язниці». Як виглядає життя в російських центрах тимчасового утримання, де українці застрягають на місяці?, 13 жовтня 2025 року, <https://novayagazeta.eu/articles/2025/10/13/usloviia-soderzhaniia-khuzhe-chem-v-tiurme>

Водночас проблема тривалого, а в деяких випадках фактично безстрокового утримання осіб, яких не обвинувачують у вчиненні будь-яких кримінальних правопорушень, офіційно визнається, зокрема Уповноваженим з прав людини в Санкт-Петербурзі: Уповноважений з прав людини в Санкт-Петербурзі, «ЦТУІГ: до чого призводить громадянська безвідповідальність», 15 серпня 2025 року, <https://upchspb.ru/news/tsvsig-kuda-privodit-grazhdanskaya-bezotvetstvennost/>

країни походження, а тому не є реальною альтернативою. У цьому випадку примусовий характер процедури є особливо очевидним. Навіть якщо прямий примус застосовувався не в усіх випадках, задокументованих Amnesty International, очевидно, що російська влада систематично використовує вразливе становище біженців і мігрантів у межах своїх зусиль із залучення громадян третіх країн до військових сил з метою їх експлуатації.

3. ЕКСПЛУАТАЦІЯ ШЛЯХОМ ОБМАНУ

В усіх свідченнях простежується ще кілька спільних закономірностей щодо способів, у які людей шляхом обману втягували в ситуації експлуатації.

3.1 ХАРАКТЕР ОBOB'ЯЗКІВ

Приховування або викривлення інформації про пов'язані ризики та конкретний характер роботи чи передбачені нею обов'язки (зокрема, йдеться про участь або неучасть у бойових діях), а також використання того, що відповідні особи не повною мірою усвідомлюють наслідки, є одними зі способів, за допомогою яких людей заманюють у ситуації експлуатації. Перспектива військової служби зазвичай представляється як виконання допоміжних функцій, не пов'язаних з участю в бойових діях, наприклад робота на військовій кухні або водієм далеко від передової.

Трое громадян Шрі-Ланки, з якими Amnesty International провела інтерв'ю в таборі для військовополонених і які перебували в Росії до вступу до Збройних сил Російської Федерації, вважали, що після підписання контракту виконуватимуть ту саму роботу, що й раніше, тобто готуватимуть їжу. Згідно з їхніми свідченнями, ніхто з них не очікував, що його направлять на ділянку передової, де ведуться інтенсивні бойові дії. Один із них розповів Amnesty International: «Масштаби бойових дій неможливо уявити. Українських військових не бачиш — лише дрони. Дрони всюди. Я б ніколи туди не повернувся».

«Енріке»¹⁸ із Куби, хоча й свідомо підписав військовий контракт, пояснив, що мав зовсім інші очікування через те, що йому «говорили». У Росії він знайшов роботу на будівництві, подавши заявку через інтернет: «Кубинцям дуже легко їздити до Росії, і це дуже поширено. Там так багато можливостей. [...] Мені дуже подобалося в Росії, і я хотів там жити. Тому, коли колега запропонував мені підписати контракт зі Збройними силами Російської Федерації, щоб потім отримати російський паспорт, я погодився».

Енріке вирушив до Челябінська, де його зустріли в аеропорту та надали йому контракт російською мовою. Йому дозволили перекласти його за допомогою телефона, після чого 1 серпня 2025 року він підписав контракт. Енріке пройшов приблизно 20 днів підготовки «на якомусь полігоні в Луганську» (місті на сході України, окупованому Росією). Після завершення підготовки 28 серпня 2025 року він та ще кілька осіб близько чотирьох годин їхали автобусом до місця, розташованого ближче до передової. Він провів там кілька днів, після чого його відправили до зони бойових дій на транспортному засобі, який він назвав броньованим. «Майже одразу транспортний засіб атакували дрони. Ми всі почали розбігатися в різні боки. Я не знаю, що сталося з іншими». Енріке потрапив у полон до українських сил 1 вересня 2026 року. Наприкінці інтерв'ю Енріке пояснив, що очікував зовсім не цього: «Мені сказали, що я виконуватиму допоміжні функції, а не те, що мене відправлять на передову».

Хоча деякі опитані розуміли, що підписують контракти зі Збройними силами Російської Федерації, їхні свідчення послідовно вказують на те, що важливу інформацію про характер служби, ймовірність направлення до зони активних бойових дій та пов'язані з цим ризики від них приховували, замовчували або подавали у викривленому вигляді. Багато з них були мігрантами з країн, що стикаються із серйозними економічними труднощами, нестабільністю або поширеними

¹⁸ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 25 червня 2026 року

порушеннями прав людини, — чинниками, які посилювали їхню вразливість. За таких обставин постає питання про те, наскільки обман, дезінформація та використання вразливого становища позбавляли цих осіб можливості надати повною мірою усвідомлену та справді добровільну згоду.

3.2 ПРИХОВУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Характерною рисою, спільною для багатьох опитаних, зокрема тих, кого завербували в Росії, є те, наскільки мало вони, за їхнім власним визнанням, до відправлення на передову розуміли характер і масштаби конфлікту, до участі в якому їх залучали, зокрема інтенсивність бойових дій і, відповідно, пов'язані з ними ризики. Значною мірою це зумовлено придушенням російською владою будь-якої незалежної та критичної інформації про війну в межах жорстокого придушення свободи слова та будь-якого інакомислення.¹⁹ Відповідно до законодавства, ухваленого та оновленого після початку повномасштабного вторгнення в Україну (так званого законодавства про воєнну цензуру), будь-яке критичне висловлювання про війну або поширення інформації про ймовірні воєнні злочини вважається в Росії правопорушенням і карається суворими санкціями, зокрема тривалими строками позбавлення волі.²⁰ Публічне обговорення втрат серед російських військових, жорстокого поводження командирів із військовослужбовцями російських сил та інших проблем в армії так само придушується шляхом застосування адміністративних або кримінальних санкцій чи надання статусу «іноземного агента». Водночас офіційний наратив полягає в тому, що Росія не перебуває у стані війни, а масштаби її військової участі в Україні є обмеженими, а сама вона — успішною. Використання терміна «війна» фактично заборонено; натомість офіційно вживається термін «спеціальна військова операція в Україні». Оскільки засоби масової інформації фактично контролюються державою, а офіційні наративи про війну супроводжуються поширенням недостовірної інформації та дезінформації й нав'язуються через розгалужену систему ідеологічної обробки та пропаганди,²¹ не дивно, що справжній характер, масштаби та перебіг подій на передовій в Україні можуть залишатися невідомими споживачам російських ЗМІ.

Таке нерозуміння пов'язаних із цим ризиків свідчить не лише про відсутність справжньої та усвідомленої згоди відповідних осіб, а й про атмосферу обману, що сприяла застосуванню таких примусових практик вербування.

3.3 ОБІЦЯНКА ОТРИМАННЯ РОСІЙСЬКОГО ПАСПОРТА

Усі громадяни третіх країн, з якими Amnesty International провела інтерв'ю в таборах для тримання військовополонених, де утримують іноземців, називали отримання російського громадянства особливим стимулом, окрім обіцяної грошової винагороди. Багато хто, здавалося, був переконаний, що російський паспорт надасть їм можливість для працевлаштування в Європі або Північній Америці.

Таке переконання, вочевидь, було важливим чинником, який спонукав осіб, що перебували у вразливому правовому та економічному становищі, оскільки посилював у їхньому сприйнятті переваги цивільної роботи або вступу на військову службу в Росії. У цьому контексті багато хто сприймав обіцянки громадянства не лише як перспективу жити в Росії, а й як шлях до ширших економічних та інших можливостей. Такі очікування — незалежно від того, чи існували вони раніше й лише використовувалися вербувальниками та іншими посередниками, чи активно формувалися самими вербувальниками, — сприяли тому, що багато осіб зрештою опинилися в ситуації експлуатації.

¹⁹ Amnesty International, «Росія: 20 000 активістів зазнали жорстких репресій на тлі продовження владою Росії переслідувань антивоєнного руху всередині країни», 20 липня 2023 року; Amnesty International, «Росія: різке зростання випадків зловживання антитерористичним законодавством для придушення інакомислення», 19 лютого 2024 року

²⁰ Amnesty International, «Російська Федерація: додаткова інформація: Росія, звільніть Олексія Горінова!», 20 листопада 2024 року

²¹ Докладніше про систему ідеологічної обробки в російській шкільній освіті та її аналіз див.: Amnesty International, «Росія: через державну ідеологічну обробку та стеження за дітьми школи перетворилися на "фабрики покори"», 1 червня 2026 року

4. СТАВЛЕННЯ ДО ЗАВЕРБОВАНИХ ОСІБ ТА УМОВИ ЇХ УТРИМАННЯ

У свідченнях простежується ще кілька спільних аспектів жорстокого поводження з особами, яких було завербовано.

4.1 ВІДСУТНІСТЬ ПІДГОТОВКИ

Періоди підготовки перед відправленням на передову в усіх свідченнях описувалися як надзвичайно короткі — зазвичай близько двох тижнів, після чого людей направляли до зон активних бойових дій. Багато хто повідомляв про недостатню підготовку, відсутність необхідного спорядження та обмежене спілкування з командирами через мовний бар'єр. Мінімальний обсяг військової підготовки перед відправленням на передову свідчить про те, що вербування таких осіб, вочевидь, зумовлене прагненням лише збільшити чисельність російських сил на передовій, при цьому якості їхньої підготовки та боєготовності приділяється мало уваги або не приділяється взагалі, так само як і їхній ефективній інтеграції до складу військових сил, особливо з огляду на мовні бар'єри. Це свідчить як про характер військової стратегії — прагнення здолати противника чисельною перевагою, — так і про очевидне загальне нехтування людським життям.

Налін зі Шрі-Ланки (згаданий вище) розповів Amnesty International, що одразу після підписання контракту його відвезли до навчального центру «Авангард». «Ніхто нічого не пояснював, і я взагалі не розумів, що відбувається. Перші кілька днів у таборі я просто повторював те, що робили люди навколо мене. У мене забрали телефон і паспорт». Після 14 днів такої підготовки Наліна відправили на передову. Його командир і більшість інших військовослужбовців у підрозділі були росіянами, за винятком кількох інших іноземців. Командир майже не розмовляв англійською, однак на той час Налін уже навчився трохи розуміти російську. Його також поставили в пару з російським військовослужбовцем, який трохи розмовляв англійською. Налін потрапив у полон у квітні 2024 року, провівши на передовій менш ніж два тижні. Відтоді він перебуває як військовополонений у таборі на заході України. Він стверджує, що так і не отримав жодної виплати за російським контрактом. У Шрі-Ланці на нього чекають дружина та двоє дітей.

Педро²², ІТ-фахівець із Бразилії, спілкувався з Amnesty International під час чотирьох послідовних відвідувань табору для тримання військовополонених в Україні. Його завербували, коли він працював в Австралії. За його словами, після підписання документа, який він вважав контрактом на високооплачувану роботу у сфері ІТ у Росії, його відвезли до центру «Авангард», який працівники центру описали йому як «місце для хлопців, які їдуть на війну». Педро розповів, що в «Авангарді» зустрів багато громадян Росії, а також чимало іноземних громадян, зокрема з Мексики, Китаю, Індії та Шрі-Ланки. Під час перебування там Педро «нічого не розумів, ніхто не розмовляв англійською». Його утримували там протягом трьох тижнів, після чого відправили на передову. Педро запитав командира, чи може він піти, однак отримав відповідь: «Колись ти підеш. Якщо спробуєш утекти, то або потрапиш до в'язниці, або ми тебе вб'ємо». Педро прослужив 11 місяців, перш ніж потрапив у полон. Він стверджує, що після прибуття до Росії так і не отримав жодної виплати.

4.2 ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ТА ФІЗИЧНИЙ КОНТРОЛЬ, ЗОКРЕМА ВИЛУЧЕННЯ ПАСПОРТІВ

У свідченнях усіх громадян третіх країн, опитаних Amnesty International у межах цього дослідження, неодноразово звучали твердження про суворе обмеження або позбавлення свободи пересування після підписання — свідомого чи несвідомого — військового контракту одразу після прибуття до Росії.

Військовополонені з Бразилії та Шрі-Ланки, з якими Amnesty International провела інтерв'ю, розповіли, що в них забирали паспорти, мобільні телефони та інші електронні засоби зв'язку — у

²² Особисті інтерв'ю з Amnesty International, 24 квітня 2025 року, 30 липня 2025 року, 26 березня 2026 року та 25 червня 2026 року

деяких випадках під час підготовки, в інших — перед відправленням на передову. «Перед тим як я залишив “Авангард”, у мене забрали все: телефон, ноутбук і паспорт. Мені так нічого й не повернули», — розповів Педро з Бразилії. Налін зі Шрі-Ланки також повідомив, що після двотижневої підготовки, безпосередньо перед відправленням на передову «в Донецьк» (обласний центр на окупованій Росією території України), у нього забрали паспорт.

Опитані з Куби, Колумбії, Південної Африки та Шрі-Ланки заявили, що не могли залишити об'єкт, куди їх помістили після підписання документів. Коли їх возили до банку для відкриття рахунку або до військового госпіталю для проходження медичного огляду, їх перевозили в супроводі транспортним засобом, при цьому вони не знали, куди саме їх везуть, а потім повертали до того самого об'єкта. Перевезення до навчальних центрів також здійснювалося в умовах таємності. У деяких випадках військовополонених будили серед ночі, наказували сісти в автобус, після чого вони проводили в дорозі кілька днів, не розуміючи, де перебувають і куди їх зрештою везуть.

«Хорхе»²³, з яким було проведено інтерв'ю в таборі для тримання військовополонених у червні 2026 року, перебуваючи у своїй рідній країні, Колумбії, натрапив в інтернеті на оголошення про можливості працевлаштування в Росії. Він зателефонував за вказаним в оголошенні колумбійським номером телефону, і невдовзі, у листопаді 2025 року, вже летів через Стамбул до Росії, де йому обіцяли цивільну роботу. У Стамбулі його зустріла в аеропорту особа, яку він назвав колумбійським вербувальником (Хорхе назвав ім'я цієї особи), після чого зі Стамбула він вирушив до Уфи, столиці Башкортостану, розташованої біля південного підніжжя Уральських гір у Росії. В Уфі Хорхе розмістили в будівлі, яка здалася йому військовим госпіталем, і там йому наказали підписати документи російською мовою, змісту яких він не розумів. Серед перших російських слів, які він вивчив, були «быстро, быстро» («швидко, швидко») та «потом» («потім»), які він неодноразово чув, коли йому наказували підписувати документи та виконувати інші вказівки. Після перебування в Уфі Хорхе три дні їхав автобусом до невідомого місця, яке всі називали «полігоном», де його розмістили в бункері. Як і іншим новоприбулим, Хорхе видали автомат і військову форму. Він запитав, навіщо йому це потрібно, і наполягав, що є цивільною особою, на що йому відповіли, що передова неподалік і він має вміти захищатися. З «полігону» Хорхе відвезли до невеликого села за кілька годин їзди, де було чути звуки артилерійських обстрілів, а звідти невеликим автомобілем — до окопів у зоні бойових дій. Провівши три дні наодинці в окопі та спілкуючись із начальством за допомогою безпілотної, який літав над ним і яким керували російські оператори, він попросив евакуювати його. Невдовзі до окопу прийшов росіянин, який назвався «командиром», і наказав Хорхе рухатися далі та виконувати вказівки, які передавалися за допомогою безпілотної. Однак спочатку «командир» вийняв і забрав бронеплити із захисного жилета Хорхе («Щоб ти міг швидше бігти», — сказав він). Незнайому місцевість Хорхе описав так: «Якийсь ліс, річки, багато дерев. І багато мертвих тіл. Мертвих тіл було так багато, що спочатку я подумав, що це манекени». Він натрапив на пораненого колумбійця, який ховався під мостом і розповів, що всі в його підрозділі загинули. Після цього Хорхе відмовився виконувати вказівки оператора безпілотної й рухатися далі та залишився зі своїм пораненим співвітчизником, доки їх не взяли в полон українські військовослужбовці. Хорхе не знає, що сталося з пораненим чоловіком надалі.

«Луїс»²⁴, ще один громадянин Колумбії, який мав професійний військовий досвід, у жовтні 2025 року отримав через друга пропозицію працювати співробітником служби безпеки за контрактом на окупованій Росією території України. За словами Луїса, його друг знайшов роботу в Об'єднаних Арабських Еміратах через кадрове агентство. Згодом те саме агентство запропонувало йому «вигідніший варіант» у Росії із заробітною платою 3 000 доларів США на місяць (порівняно з 500 доларами США, які він міг заробляти в Колумбії). Луїс вирішив наслідувати приклад друга. Він також вирушив до Уфи в Росії через Стамбул, де в аеропорту його так само зустрів той самий посередник, що й Хорхе (див. вище; незалежно від Хорхе Луїс назвав те саме ім'я). В аеропорту Уфи в нього забрали паспорт чоловіки, яких він описав як «трьох росіян і одного африканця». «Вони поводитися дуже грубо [і] забрали мій паспорт. [Потім] вони відвезли мене до будівлі, де я перебував разом з іншими колумбійцями та африканцями». Луїс провів в Уфі сім днів, проходячи

²³ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 25 червня 2026 року

²⁴ Особисте інтерв'ю з Amnesty International, 25 червня 2026 року

медичні обстеження, відкриваючи рахунок у місцевому банку та виконуючи інші адміністративні формальності. Після цього Луїс разом із сімома іншими колумбійцями та 35 африканцями три дні їхав автобусом до «полігону».

«Після полігону нас почали перевозити ближче до передової, відправляючи туди невеликими групами. Загиблих було дуже багато. До мене доходили чутки, що ті, хто відмовлявся йти, просто зникали. Коли я прибув, я побачив усіх із групи, яка вирушила переді мною, мертвими, але мені сказали просто йти далі».

Луїса відправили на передову 29 листопада 2025 року, а 10 грудня 2025 року він потрапив у полон.

Кілька опитаних розповіли Amnesty International, що в них забрали паспорти. Це одразу істотно обмежило їхню свободу пересування. Без паспорта вони не лише більше не могли виїхати з країни. У Росії поширеною практикою є вимога працівників поліції та інших правоохоронних органів пред'явити паспорт безпосередньо на місці, а перевірки паспортів поліцією просто на вулиці є звичним явищем. За законом вибіркові перевірки паспортів не допускаються, а обставини, за яких від особи можуть вимагати пред'явити документ, що посвідчує особу, суворо обмежені. На практиці поліція може довільно посилається на наявність таких обставин (наприклад, стверджуючи, що «є підстави вважати, що особа перебуває в розшуку» — пряме посилання на статтю 13 Закону «Про поліцію»), не маючи обов'язку доводити, що такі підстави справді існують. У таких випадках неможливість пред'явити паспорт або спроба оскаржити законність його перевірки може призвести до негайного затримання та доставлення до відділення поліції («для вжиття заходів щодо встановлення особи» — відповідно до того самого Закону) та/або звинувачення в «невиконанні законного розпорядження або вимоги працівника поліції» (стаття 19.3 Кодексу про адміністративні правопорушення), що є правопорушенням, за яке передбачено значний штраф або так званий адміністративний арешт строком до 15 діб, а для іноземного громадянина — також депортацію. Расове профілювання та вибіркові перевірки документів поліцією, спрямовані на осіб, які не є громадянами Росії, є в Росії поширеною практикою. Простіше кажучи, вилучення в особи паспорта на практиці одразу позбавляє її свободи пересування та робить вразливою до подальших зловживань.

5. ЗАСТОСОВНІ НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Росія є учасницею Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП), Конвенції про рабство 1926 року та Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства, 1956 року. 16 вересня 2022 року Росія перестала бути учасницею Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) після її виключення з Ради Європи у зв'язку з повномасштабним вторгненням в Україну. Водночас Росія залишається повною мірою зв'язаною нормами звичаєвого міжнародного права, що забороняють рабство, примусову працю та торгівлю людьми. Росія є учасницею Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2008 року (Конвенція про протидію торгівлі людьми), а також повною мірою зв'язана Палермським протоколом ООН, який вона підписала 12 грудня 2000 року та ратифікувала 26 травня 2004 року.

Відповідно до міжнародного права держави зобов'язані криміналізувати такі практики, як торгівля людьми, примусова праця та поневолення, а також ухвалювати комплексні стратегії та вживати скоординованих заходів для протидії таким практикам.²⁵ Палермський протокол також

²⁵ Палермський протокол, стаття 5. Стаття 6 Конвенції про рабство 1926 року зобов'язує держави-учасниці, «законодавство яких на цей час не передбачає належних заходів покарання за порушення законів і правил, прийнятих з метою реалізації цілей цієї Конвенції, вжити необхідних заходів для забезпечення можливості застосування таких покарань». Відповідно до статті 6 Додаткової конвенції про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства, 1956 року, «перетворення іншої особи на раба або схилення іншої особи до віддання себе чи особи, яка перебуває від неї в залежності, у рабство, або замах на вчинення таких дій, або співучасть у них, або участь у змові з метою вчинення будь-якої з таких дій

зобов'язує держави-учасниці захищати жертв торгівлі людьми та надавати їм допомогу з повним дотриманням їхніх прав людини.²⁶

Торгівля людьми прямо заборонена статтею 127.1 Кримінального кодексу Російської Федерації («Торгівля людьми»). Однак Росію постійно критикують за слабе та непослідовне виконання відповідних положень і зобов'язань. Зокрема, Комітет експертів Міжнародної організації праці із застосування конвенцій і рекомендацій (КЕЗКР) у своїх останніх зауваженнях щодо Росії (за 2024 рік, опублікованих у 2025 році) «Статті 1(1), 2(1) та 25 Конвенції [про примусову працю]. Торгівля людьми»²⁷ зазначив, що Росія неодноразово не надавала «детальної інформації про заходи, вжиті для зміцнення правової та інституційної бази протидії торгівлі людьми як з метою трудової, так і сексуальної експлуатації, а також для забезпечення кращої координації між відповідними державними структурами з метою ефективної протидії торгівлі людьми». КЕЗКР повідомив, що за статтею 127.1 було засуджено по 16 осіб у 2020 та 2021 роках і 11 осіб у 2022 році – останньому році, за який наведено дані і який передувє повномасштабному вторгненню Росії в Україну. Ці показники є дуже низькими та викликають занепокоєння з огляду на значний ринок праці мігрантів у Росії та задокументовані чинники їхньої вразливості.²⁸

Стаття 3(а) Протоколу ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (**Палермський протокол**), визначає торгівлю людьми як:

... вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливим станом або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу, з метою експлуатації. Експлуатація передбачає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, або вилучення органів.²⁹

є кримінальним правопорушенням відповідно до законодавства держав — учасниць цієї Конвенції, а особи, визнані винними, підлягають покаранню».

²⁶ Палермський протокол, стаття 2(b) у поєднанні зі статтями 6–8.

²⁷ Міжнародна організація праці, «Статті 1(1), 2(1) та 25 Конвенції про примусову працю. Торгівля людьми», https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:13100:0::NO::P13100_COMMENT_ID%2CP13100_LANG_CODE:4417502%2Cen

²⁸ На відміну від торгівлі людьми, поневолення (*порабощение*) прямо не криміналізоване внутрішнім законодавством Росії. Натомість у Росії криміналізовано «використання рабської праці» (стаття 127.2 Кримінального кодексу, текст доступний за посиланням: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/d9997ad420efb5277afbabe009c87f15895214cf/), під яким розуміється використання праці особи, яка з незалежних від неї причин не може відмовитися від виконання робіт або надання послуг. Відповідне формулювання прямо містить поняття здійснення щодо особи «повноважень, притаманних праву власності». До обтяжуючих обставин належать наявність кількох потерпілих, використання службового становища, застосування насильства або погроз, вилучення документів, що посвідчують особу, вчинення діяння організованою групою, а також випадки, що спричинили смерть або тяжку шкоду здоров'ю. Практика Європейського суду з прав людини вказує на недоліки у виконанні Росією вимог статті 4 ЄКПЛ («Заборона рабства і примусової праці»). У справі «Ф.М. та інші проти Росії» (2024 р.) Суд встановив недоліки в захисті та ідентифікації потерпілих, а також у розслідуванні заяв про торгівлю людьми та експлуатацію (рішення стосується статті 4 ЄКПЛ, а не тлумачення статті 127.2 Кримінального кодексу Російської Федерації). Правозахисники та аналітики російської судової практики зазначають, що російські органи влади часто застосовують статтю 127.2 обмежувально, нерідко вимагаючи доказів високого ступеня фізичного або фактичного контролю над потерпілим, покладаючи тягар доказування на потерпілих та вузько тлумачуючи поняття «рабська праця». Юрист неурядової організації, що працює з проблемою рабської праці, повідомив ЗМІ, що «навіть за наявності доказів погроз, фізичного насильства та утримання суди часто не визнають факту рабства». У тій самій публікації у ЗМІ від квітня 2025 року зазначалося, що за 15 років за статтею 127.2 Кримінального кодексу Російської Федерації було офіційно зареєстровано лише 53 кримінальні справи (які, ймовірно, дійшли до суду), тоді як, за оцінками міжнародних організацій, кількість жертв сучасного рабства в Росії становить щонайменше 7 000 осіб. (The Insider, «Росію захлеснули випадки сексуального рабства, але правоохоронні органи маскують їх іншими обвинуваченнями», 17 квітня 2025 року, <https://theins.press/en/news/280678>. Див. також: Сиченко, Грачова та Родічев, «Сучасне рабство в Росії: експлуатація без кайданів», Italian Labour Law e-Journal, т. 14, № 1, 2021 р., <https://illeg.unibo.it/article/view/13353>).

²⁹ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності

Стаття 3(b) уточнює, що «згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію, про яку йдеться в підпункті (а) цієї статті, не береться до уваги, якщо було використано будь-який із засобів впливу, зазначених у підпункті (а)». Важливо, що стаття 3(a) Протоколу відносить до заборонених засобів торгівлі людьми не лише застосування сили та погрози, а й примус, шахрайство, обман, зловживання владою та зловживання уразливим станом. Отже, особа може стати жертвою торгівлі людьми навіть за відсутності фізичного утримання чи насильства.

Генеральна Асамблея ООН та Рада ООН з прав людини також неодноразово підтверджували, що торгівля людьми порушує основоположні права людини та перешкоджає їх реалізації. Наприклад, у резолюції 78/228 «Поліпшення координації зусиль із протидії торгівлі людьми» Генеральна Асамблея знову наголосила, що торгівля людьми «перешкоджає здійсненню прав людини», та підкреслила зобов'язання держав щодо захисту потерпілих.³⁰ Аналогічно Рада ООН з прав людини у своїй резолюції 53/9 «Торгівля людьми, особливо жінками і дітьми» підтвердила, що торгівля людьми порушує права людини.³¹

Порушення, пов'язані з торгівлею людьми, також розглядалися Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ). У справі «Ранцев проти Кіпру та Росії» ЄСПЛ постановив, що потерпіла зазнала експлуатації, яка підпадає під дію статті 4, попри те, що стаття 4 ЄКПЛ, яка забороняє рабство, підневільний стан, а також примусову чи обов'язкову працю, прямо не забороняє торгівлю людьми. Посилаючись на рішення Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії у справі Кунарац, Суд постановив:

«З огляду на поширення як самої торгівлі людьми, так і заходів, ужитих для боротьби з нею, Суд вважає за доцільне в цій справі розглянути, якою мірою торгівля людьми як така може суперечити духу та меті статті 4 Конвенції настільки, щоб підпадати під дію гарантій, передбачених цією статтею, без необхідності встановлювати, до якого саме з трьох видів забороненої поведінки належить конкретне поводження, про яке йдеться у відповідній справі.

Не може бути жодних сумнівів у тому, що торгівля людьми становить загрозу людській гідності та основоположним свободам її жертв і не може вважатися сумісною з демократичним суспільством та цінностями, закріпленими в Конвенції. З огляду на свій обов'язок тлумачити Конвенцію з урахуванням сучасних умов Суд вважає, що немає необхідності визначати, чи становить поводження, на яке скаржиться заявник, «рабство», «підневільний стан» або «примусову чи обов'язкову працю». Натомість Суд доходить висновку, що торгівля людьми як така в розумінні статті 3(a) Палермського протоколу та статті 4(a) Конвенції про протидію торгівлі людьми підпадає під дію статті 4 Конвенції».

Багато практик, про які Amnesty International стало відомо під час проведення цього дослідження, — у деяких випадках у зв'язку з описаним вище вербуванням на військову службу, а в більшості випадків у зв'язку з поводженням із завербованими особами після підписання військового контракту, особливо на передовій, — також передбачали контроль або обмеження свободи пересування, заходи, спрямовані на стримування або запобігання втечі, контроль фізичного середовища, психологічний контроль або тиск, погрози застосування сили чи примусу. Усі ці та інші чинники можуть свідчити про «здійснення повноважень, притаманних праву власності», у межах ситуації поневолення.³² Рабство є злочином за міжнародним правом і

³⁰ Генеральна Асамблея ООН, «Поліпшення координації зусиль із протидії торгівлі людьми», 19 грудня 2023 року, digitallibrary.un.org/record/4033020/files/A_RES_78_228-EN.pdf

³¹ ООН, «Торгівля людьми, особливо жінками і дітьми», 12 липня 2023 року, <https://digitallibrary.un.org/record/4020282?v=pdf>

³² У міжнародному праві рабство визначається як «стан або становище особи, щодо якої здійснюються всі або окремі повноваження, притаманні праву власності». (Ліга Націй, Конвенція про рабство (1926 р.), 60 LNTS 254, набрала чинності 9 березня 1927 року [«Конвенція про рабство 1926 року»], стаття 1(1); Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства (1956 р.), 266 UNTS 40, набрала чинності 30 квітня 1957 року.) Міжнародний кримінальний суд витлумачив повноваження, притаманні праву власності, як «використання особи,

серйозним порушенням міжнародного права у сфері прав людини.³³ У випадках, коли в поведженні з іноземними громадянами, завербованими до Збройних сил Російської Федерації, наявні ознаки поневолення, такі випадки мають бути невідкладно розслідувані, а всі особи, підозрювані в кримінальній відповідальності, — притягнуті до відповідальності за результатами справедливого судового розгляду.

користування нею та розпорядження нею як власністю шляхом поставлення її у становище залежності, що передбачає позбавлення її будь-якої форми автономії» (МКС, Прокурор проти Жермена Катанги, справа ICC-01/04-01/07, Судова палата II, рішення від 7 березня 2014 року, п. 975). Див. також: «Політика щодо злочинів, пов'язаних із рабством» Офісу Прокурора Міжнародного кримінального суду; МКТЮ, Прокурор проти Кунараца та інших, справа IT-96-23 та IT-96-23/1-A, рішення Апеляційної палати від 12 червня 2002 року, пп. 118–119.

³³ Конвенція про рабство 1926 року; Додаткова конвенція 1956 року. Якщо поневолення вчиняється в межах широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, воно також може становити злочин проти людяності (Римський статут, стаття 7(1)(с) у поєднанні зі статтею 7(2)(с)). Міжнародне та регіональне право у сфері прав людини, зокрема стаття 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та стаття 4 Європейської конвенції з прав людини, забороняють рабство та примусову чи обов'язкову працю. Заборона рабства також є імперативною нормою міжнародного права (*jus cogens*), відступ від якої не допускається (Комісія міжнародного права (КМП), «Проект висновків щодо визначення та правових наслідків імперативних норм загального міжнародного права (*jus cogens*)», Щорічник Комісії міжнародного права, 2022 р., том II, частина друга, висновок 23 та додаток)

ВИСНОВОК

Дослідження Amnesty International вказує на певну закономірність: під час вербування іноземних громадян до Збройних сил Російської Федерації — незалежно від того, чи йшлося про мігрантів і біженців, які вже перебували в Росії у вразливому становищі, чи про осіб, завербованих за кордоном під неправдивими приводами, — застосовувалися методи обману, шахрайства або примусу під прикриттям неправдивих обіцянок цивільної роботи або роботи, не пов'язаної з участю в бойових діях. До таких методів належало, зокрема, підписання військових контрактів, складених мовою, якої ці особи не розуміли, за обставин, коли їх, вочевидь, змушували підписувати такі документи без пояснення наслідків і без надання будь-якої альтернативи. Після цього запроваджувалися обмеження свободи пересування, а можливості відмовитися від виконання військових наказів фактично не було; за повідомленнями, будь-які спроби залишити військову службу супроводжувалися примусом, зокрема прямими погрозами.

Задokumentовані твердження містять докази наявності ознак складу злочину торгівлі людьми. Свідчення завербованих осіб вказують на те, що в більшості, якщо не в усіх випадках, особи, на яких було спрямоване вербування, не надавали повною мірою усвідомленої та добровільної згоди на участь у бойових діях. Відповідно до статті 3 Палермського протоколу згода потерпілих не має значення, якщо було застосовано такі засоби, як примус, шахрайство, обман та/або зловживання уразливим станом. Якщо такі засоби застосовувалися з метою експлуатації, відповідних осіб слід розглядати як жертв і постраждалих від торгівлі людьми.

Задokumentовані закономірності викликають серйозне занепокоєння щодо порушення Росією своїх зобов'язань за міжнародним правом, зокрема у зв'язку з її причетністю до торгівлі людьми та невиконанням обов'язку ефективно протидіяти торгівлі людьми, проводити оперативні та ефективні розслідування всіх повідомлень про злочини й серйозні порушення прав людини, виявляти та захищати жертв і постраждалих, а також притягати до відповідальності всіх осіб, підозрюваних у відповідальності за такі практики або співучасті в них. Крім того, свідчення, зібрані Amnesty International під час дослідження для цієї публікації, дають підстави вважати, що такі практики, зокрема у випадках, які становлять торгівлю людьми, широко поширені в Росії щодо іноземних громадян, які перебувають у вразливому становищі, і що офіційні органи, зокрема Головне управління з питань міграції Міністерства внутрішніх справ та Міністерство оборони, можуть бути безпосередньо причетними до цих практик.

Дослідження Amnesty International та зібрані в його межах докази не дали змоги встановити точний характер зв'язків між усіма вербувальниками, посередниками та російськими державними установами, залученими до мереж вербування, що діють за межами Росії. Водночас повторювані схеми вербування, задokumentовані в цій доповіді в різних країнах, переконливо свідчать про певний рівень координації, співпраці або змови між вербувальниками та офіційними структурами в Росії, відповідальними за оформлення, підготовку та направлення завербованих осіб.

Торгівля людьми часто передбачає ланцюг учасників, кожен з яких виконує різні функції, а встановлення формальних і неформальних зв'язків між окремими вербувальниками, які діють за кордоном, та російськими державними органами потребує подальшого розслідування. Однак немає сумнівів у тому, що російська влада щонайменше створила та підтримувала сприятливі умови для застосування таких зловживальних методів вербування — і свідомо використовувала їх для поповнення чисельності своїх збройних сил.

У той час як іноземних громадян — переважно осіб із соціально-економічно неблагополучних верств населення — втягують у збройний конфлікт за умов, що підривають їхні права та наражають їх на ризик заподіяння серйозної шкоди. Транснаціональний характер цих зловживальних методів вербування поширює наслідки агресивної війни Росії проти України для людей далеко за межі України, вплітаючи їх у глобальну нерівність та дискримінаційні або зловживальні міграційні практики. Протидія таким закономірностям потребує постійної уваги на

національному, регіональному та глобальному рівнях, а також міжнародного співробітництва, щоб забезпечити відповідальність за вчинені порушення, зокрема індивідуальну кримінальну відповідальність, і захистити осіб, які ризикують бути втягнутими в бойові дії шляхом обману або примусу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Amnesty International закликає Росію:

Негайно припинити всі методи зловживань, про які надходили повідомлення та які пов'язані з вербуванням іноземних громадян до її військових сил і поводженням із ними в навчальних центрах та на передовій. До них належать вербування із застосуванням примусу, обману, дезінформації або використання економічної, правової чи іншої вразливості іноземних громадян у Росії та осіб із соціально-економічно неблагополучних спільнот в інших країнах світу, а також обмеження їхньої свободи пересування після прибуття до Росії або на окуповані Росією території України, зокрема шляхом вилучення документів, що посвідчують особу, та проїзних документів, вжиття заходів для стримування або запобігання втечі, контролю фізичного середовища, погроз застосування сили та інших форм примусу. Зокрема, органи влади повинні:

- Негайно вжити заходів для ліквідації будь-яких державних методів або механізмів, що сприяють торгівлі людьми та іншим формам експлуатації з метою вербування іноземних громадян до військових сил Росії та допоміжних служб на передовій. Розслідувати та забезпечити кримінальне переслідування всіх випадків торгівлі людьми за участю державних посадових осіб, зокрема працівників Головного управління з питань міграції Міністерства внутрішніх справ та Міністерства оборони, а також інших осіб, які виконують публічні функції (наприклад, нотаріусів), або осіб, які діють за потурання органів влади.
- Призупинити та припинити будь-яке поточне й майбутнє вербування іноземних громадян до своїх військових сил та допоміжних служб на передовій доти, доки в російському законодавстві та на практиці не буде запроваджено мінімальних стандартів щодо запобігання торгівлі людьми та протидії їй, а також забезпечено їх ефективне виконання.
- Прямо й чітко заборонити законом примусові та зловживальні методи вербування, а також практики, що становлять торгівлю людьми, і забезпечити суворе дотримання цієї заборони на практиці. Зокрема, заборонити та припинити, серед іншого, зловживальні методи, які сприяють експлуатації шляхом пов'язування військової служби або будь-якого іншого працевлаштування з урегулюванням міграційного статусу, уникненням затримання чи депортації або пом'якшенням кримінального покарання.
- Негайно припинити практику використання вразливого становища мігрантів і біженців у Росії з метою піддати їх свавільному чи тривалому триманню під вартою, депортації або свавільним санкціям чи погрожувати їм такими заходами, щоб завербувати їх до військових сил.
- Забезпечити незастосування покарання до жертв і постраждалих за правопорушення, вчинені ними як безпосередній наслідок того, що вони стали жертвами торгівлі людьми або зазнали зловживань.
- Забезпечити всім іноземним громадянам ефективний доступ до правової допомоги, консульських послуг та незалежних механізмів подання скарг.
- Повною мірою та ефективно гарантувати захист трудових прав, зокрема шляхом забезпечення виплати всієї обіцяної заробітної плати та інших виплат, а також надання ефективних засобів правового захисту у випадках невиплати.

- Розслідувати кожне без винятку повідомлення про зловживальні методи вербування на військову службу, а також усі повідомлені та ймовірні випадки обмеження свободи пересування завербованих іноземних громадян після їхнього прибуття до Росії та/або позбавлення їх можливості припинити свою участь у військовій службі, якщо вони стали жертвами зловживального чи примусового вербування; притягнути в межах справедливого судового розгляду до відповідальності всіх осіб, підозрюваних у причетності або співучасті в практиках, що становлять торгівлю людьми чи інші порушення прав людини, зокрема вербувальників, інших посередників, посадових осіб міграційних та військових органів і командирів.
- Негайно звільнити від військової служби будь-якого іноземного громадянина, який наразі бере участь у бойових діях і бажає залишити службу, без будь-яких погроз, покарання чи інших репресивних заходів, та забезпечити його негайне й безпечне виведення з території, де проходить лінія фронту.
- Забезпечити, щоб усі іноземні громадяни, завербовані до військових сил, у повному обсязі отримали обіцяну їм винагороду, а також щоб вони та, у відповідних випадках, члени їхніх сімей отримали повне й ефективне відшкодування шкоди, завданої внаслідок зловживальних методів вербування (шахрайських, оманливих, примусових або експлуатаційних) та жорстокого поводження під час підготовки й на передовій. У відповідних випадках це має передбачати:
 - виплату всієї заборгованості із заробітної плати та всіх передбачених контрактом виплат, а також компенсацію всіх пов'язаних витрат, зокрема витрат на міжнародні поїздки, оплату послуг агентів із працевлаштування тощо;
 - реституцію та компенсацію завданої шкоди, зокрема фізичної та психологічної;
 - виплату компенсації сім'ям осіб, які загинули або зникли безвісти під час бойових дій;
 - негайне й повне надання всім законно заінтересованим сторонам (сім'ям, національним органам влади тощо) усієї наявної інформації про долю, місцеперебування, індивідуальні обставини та правовий статус відповідних осіб, зокрема всіх осіб, які зникли безвісти, комбатантів, які перебувають на передовій, затриманих осіб тощо;
 - вжиття усіх необхідних практичних і законних заходів для надання допомоги та забезпечення добровільного повернення тих іноземних громадян, які стали жертвами торгівлі людьми та бажають повернутися до країни свого походження; повне дотримання принципу заборони вислання або повернення (non-refoulement) шляхом забезпечення того, щоб біженців та інших іноземних громадян, яким у країнах їхнього походження загрожують переслідування або серйозні порушення прав людини, не повертали примусово, не погрожували їм депортацією та свавільно не позбавляли їх законного статусу захисту в Росії.
- Взяти на себе зобов'язання щодо міжнародно-правового співробітництва та посилити його, а також у повному обсязі дотримуватися й виконувати зобов'язання за міжнародними договорами щодо торгівлі людьми, поневоленню та примусової праці, зокрема Палермським протоколом, відповідними конвенціями МОП, нормами звичаєвого міжнародного права, а також відповідним законодавством Ради Європи та практикою ЄСПЛ.
- Негайно вжити практичних заходів для забезпечення транскордонних розслідувань і притягнення винних до відповідальності, зокрема шляхом зміцнення двостороннього та багатостороннього співробітництва з країнами походження та міжнародними правоохоронними органами з метою проведення розслідувань і сприяння їм, а також ефективного виявлення, припинення діяльності та кримінального переслідування транснаціональних мереж торгівлі людьми й зловживального вербування, зокрема тих, що діють в інтернеті.

- Конструктивно взаємодіяти з організаціями громадянського суспільства; дозволити незалежний моніторинг з боку національних і міжнародних організацій громадянського суспільства, що працюють у сфері протидії торгівлі людьми та захисту прав біженців і мігрантів, і сприяти його проведенню.
- Відновити конструктивну взаємодію з міжнародними та регіональними механізмами захисту прав людини, зокрема спеціальними процедурами ООН, договірними органами та наглядовими механізмами МОП, а також ЄСПЛ, і сприяти здійсненню візитів до країни з питань торгівлі людьми, трудової експлуатації та міграції.

Amnesty International закликає держави, громадяни яких наражаються на ризик зловживального вербування до військових сил Росії та/або жорстокого поводження в Росії й на окупованих Росією територіях України чи вже постраждали від таких дій:

- Вживати превентивних заходів для захисту своїх громадян, зокрема оприлюднювати чіткі попередження та рекомендації щодо ризиків, пов'язаних з оманливими або шахрайськими схемами вербування під приводом працевлаштування в Росії чи третіх країнах.
- Посилити нагляд за діяльністю суб'єктів, які здійснюють вербування, та її регулювання, зокрема агентств, посередників і онлайн-платформ, що діють у межах відповідної держави або здійснюють транскордонну діяльність.
- Забезпечувати консульський захист і допомогу постраждалим громадянам та членам їхніх сімей, зокрема особам, які перебувають під вартою, зникли безвісти або утримуються як військовополонені.
- Взаємодіяти з російськими та українськими органами влади, щоб сприяти добровільному поверненню та реінтеграції постраждалих громадян, які стали жертвами торгівлі людьми та/або інших порушень прав людини, зокрема шляхом забезпечення доступу до правової, медичної та фінансової допомоги.
- Розслідувати та, у відповідних випадках, здійснювати кримінальне переслідування осіб і мереж, причетних до торгівлі людьми та інших оманливих або примусових практик вербування, спрямованих на їхніх громадян або пов'язаних із громадянами третіх країн, які перебувають на їхній території.
- Виявляти осіб, завербованих шляхом обману, примусу або зловживання уразливим станом, як потенційних жертв торгівлі людьми та/або інших злочинів за міжнародним правом і забезпечувати відповідне ставлення до жертв і постраждалих від таких злочинів. Утримуватися від кримінального переслідування або покарання таких осіб за діяння, що стали безпосереднім наслідком їхньої експлуатації, та забезпечувати їм доступ до допомоги й ефективних засобів правового захисту.
- Брати участь у двосторонніх і багатосторонніх заходах, зокрема у взаємодії з російськими, українськими та іншими відповідними національними органами влади й міжнародними механізмами, з метою забезпечення притягнення до відповідальності та відшкодування шкоди громадянам, які зазнали примусу, експлуатації або інших зловживань.
- За наявності достатніх правових і фактичних підстав застосовувати універсальну юрисдикцію або інші форми екстериторіальної юрисдикції для розслідування та кримінального переслідування осіб, підозрюваних у кримінальній відповідальності за злочини за міжнародним правом, зокрема за торгівлю людьми, включно з вербувальниками, посередниками, причетними до таких злочинів російськими чи іншими посадовими особами та іншими співучасниками, незалежно від місця вчинення злочинів або громадянства осіб, які їх вчинили.

Amnesty International закликає Україну:

- Забезпечити, щоб з усіма полоненими, зокрема громадянами третіх країн серед військовополонених, поводитися в повній відповідності до міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини, без будь-якого несприятливого розрізнення за ознакою громадянства, етнічного походження або способу їх вербування до військових сил Росії.
- Сприяти спілкуванню військовополонених із членами їхніх сімей, забезпечувати їм оперативний та ефективний доступ до консульської допомоги відповідних держав і вживати необхідних практичних заходів для усунення мовних бар'єрів, труднощів, пов'язаних із рівнем грамотності, відсутністю документів, та інших перешкод.
- Вживати заходів для виявлення серед іноземних військовополонених осіб, які могли бути завербовані шляхом обману, примусу, шахрайства або зловживання уразливим станом, як потенційних жертв або постраждалих від торгівлі людьми, з метою проведення щодо них індивідуальної перевірки відповідно до наведеної нижче рекомендації.
- Відповідно до статті 21 Женевської конвенції (III) про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року органам влади слід розглянути можливість проведення індивідуальної перевірки жертв і постраждалих від торгівлі людьми, які утримуються в Україні як військовополонені, з метою їх звільнення під слово честі або зобов'язання та повернення до країни походження (з урахуванням ризиків примусового повернення). Під час такої перевірки слід враховувати наявність обґрунтованих підозр щодо причетності особи до діянь, які можуть становити злочини за міжнародним правом або тяжкі злочини за національним законодавством, що відповідають серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права; також можуть враховуватися інші міркування безпеки, зокрема можливість повторного залучення відповідної особи до конфлікту.
- Забезпечити відповідність процесу перевірки вимогам у сфері прав людини, зокрема шляхом застосування передових практик протидії торгівлі людьми та іншим порушенням прав людини, з метою виявлення жертв і постраждалих від торгівлі людьми та/або інших злочинів за міжнародним правом і забезпечення їхніх прав як потерпілих; а також, наскільки це можливо, забезпечити збереження будь-яких доказів, які можуть сприяти притягненню до відповідальності осіб, винних у торгівлі людьми.
- Забезпечити можливість добровільного повернення до країни походження іноземних громадян, звільнених за результатами такої перевірки, зокрема шляхом сприяння їхньому доступу до консульської допомоги та отриманню проїзних документів.
- Поводитися з інформацією, отриманою від громадян третіх країн серед військовополонених, у спосіб, що забезпечує її конфіденційність і захист відповідних осіб та не наражає їх або членів їхніх сімей на помсту, репресивні заходи чи іншу шкоду, зокрема з боку російських органів влади або посередників.
- Взаємодіяти з відповідними державами, Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) та іншими компетентними міжнародними організаціями з метою пошуку законних шляхів репатріації, повернення або інших довгострокових рішень для громадян третіх країн відповідно до міжнародного гуманітарного права та міжнародного права у сфері прав людини.

Amnesty International — це рух, що об'єднує 10 мільйонів людей, пробуджує людяність у кожному та бореться за зміни, щоб усі ми могли користуватися своїми правами людини. Наше бачення — світ, у якому ті, хто має владу, виконують свої обіцянки, поважають міжнародне право та несуть відповідальність за свої дії. Ми незалежні від будь-якого уряду, політичної ідеології, економічних інтересів чи релігії та фінансуємося переважно за рахунок членських внесків і пожертв окремих осіб. Ми віримо, що, діючи із солідарністю та співчуттям до людей у всьому світі, ми можемо змінити наші суспільства на краще.

Якщо не зазначено інше, вміст цього документа поширюється на умовах ліцензії Creative Commons «Із зазначенням авторства — Некомерційна — Без похідних творів 4.0 Міжнародна» (див. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode).

Якщо авторські права на матеріал належать іншому правовласнику, а не Amnesty International, на такий матеріал дія ліцензії Creative Commons не поширюється.

Докладнішу інформацію див. на [сторінці «Дозволи»](#) на вебсайті Amnesty International.

Індекс: **EUR 46/1361/2026**

Дата публікації: **вересень 2026 року**

Мова оригіналу: **англійська**

© Amnesty International 2026